

Akmentašiai Vilniuje iki XVII a. vidurio

Viduramžiais gana populiarį akmens skulptūrą LDK paplito tik XVI a. Pagrindinė priežastis – arti nebuvo akmens laužyklų. Būtent akmens ar marmuro laužyklos išpopuliarindavo ir akmentašių darbą, ir akmens naudojimą pastatų statybose. Tuo tarpu LDK visą laiką buvo naudojamas tik įvežtinis smiltainis ir marmuras.

Šis straipsnis skirtas aptarti akmentašių veiklą Vilniuje iki XVII a. vidurio, didžiausią dėmesį skiriant istorinėms žinioms apie dirbusius meistrus. Iki šiol istoriografijoje dėmesio susilaukdavo ne patys meistrai, bet jų darbo rezultatas – buvo nagrinėjami antkapiai, dekoratyvinės detalės. Vis dėlto reikia pripažinti, kad akmentašių niekada nebuvo LDK taip gausu, kaip kitų menininkų – tapytojų ar drožėjų. Netgi galima išskirti, jog tik Vilniuje ir tik tam tikru metu susiformuodavo daugiau nei vieno ar dviejų meistrų grupė. Paprastai akmentašystės darbai buvo susieti su labai konkrečiais užsakymais, dažnai netgi atliekant juos svetur. Tik XVII a. pirmoje pusėje Vilniaus mieste galima sutikti keletą atskirai skirtingiems užsakovams dirbusių akmentašių. Tuo šis laikotarpis tampa svarbus akmentašystės istorijoje visoje LDK.

Vilniuje pirmi akmens skulptorių darbai – antkapiai – žinomi iš XVI a. vidurio. Pirmieji didesni užsakymai būdavo vykdomi ne Vilniuje, tačiau tuo pat metu pasirodo ir pirmosios istorinės žinios apie čia atvykstančius meistrus. Tai, kaip buvo užsakinėjami pirmieji antkapiai LDK, puikiai iliustruoja Giovanni Marios Padovano kūrybos tyrinėjimai. Patys antkapiai būdavo kalami Krokuvoje, vė-

liau atvežami ir vietoje montuojami paties meistro arba jo asistento¹. 1546 m. sausio 9 d. sudaryta sutartis dėl Žygimanto Augusto pirmosios žmonos Elzbietos antkapio atlikimo su Padovano ir Giovanni Cini. Pagal sutartį sumokėti 2800 auksinai, kitos sumos transportuojant antkapį. Marmurinis antkapis atvežtas tik 1552 m. pradžioje. 1552 m. pradžioje iš Krokuvos į Vilnių atgabenti Barboros Radvilaitės antkapio marmurai. Nežinomas antkapio užsakymas, šaltiniuose minimas mokėjimas tik už medžiagas ir transportą. Padovano'ui priskiriamas ir Vilniaus vyskupo Valerijono Protasevičiaus antkapis (sukurtas apie 1555–1558 m.). Žinomas 1558 m. liepos 1 d. Padovano raštas, kad jo Krokuvoje atliktą antkapį Vilniuje pastatys jo asistentas. Manoma, kad antkapį Protasevičius galėjo įsirengti prie savo funduoto Šv. Kryžiaus altoriaus. 1556 m. spalio 24 d. – 1560 m. spalio 2 d. minimos smulkios sumos atliekant vysk. Jono iš Lietuvos kunigaikščių antkapį². Greičiausiai Padovano panašiu metu padarė ir Vilniaus vyskupo Pauliaus Alšėniškio antkapį. Nėra žinoma, kur buvo nukalti du anksčiausi žinomi Vilniaus antkapiai – Alberto Goštauto (greičiausiai Bernardo Zanobiaus de Gianotiso autorystė) ir Motiejaus Kločkos. Pastarasis, beje, turėjo įrašą, jog atliktas irgi Krokuvos meistro Pranciškaus, todėl labiausiai tikėtina, jog buvo iškaltas taip pat Krokuvoje. Žvelgdami į pirmuosius antkapius, nesunkiai galime pastebėti, jog tuomet akmens skulptūros paminklus užsisakinėjo tik aukščiausi valstybės pareigūnai arba valdovo šeimos nariai, o naudojamosi buvo valdovo meistrų paslaugomis. Todėl drąsiai galima teigti, jog antkapinės skulptūros išpopuliarėjimui XVI a. viduryje didžiausios įtakos turėjo būtent valdovo dvaras ir jo atneštos mados. Tai, jog antkapinė skulptūra dar visai neseniai LDK buvo nepopuliari, liudytų ne tik paminklų ar žinių apie juos stoka, tačiau ir tai, jog antkapis nebuvo įrengtas Vilniaus katedroje palaidotam vieninteliam Lenkijos karaliui Aleksandrui.

¹ A. M. Schulz, *Giammaria Mosca called Padovano: A Renaissance Sculptor in Italy and Poland*, Pennsylvania, 1998.

² Ibid., p. 213–214, 301–302, 220–221, 303–304, 140–141, 222–223, 298–299, 298–299, 224, 300.

XVI a. viduryje žinomi pirmieji akmentašiai, vykstantys į valdovo rūmus Vilniuje. Sunku juos sieti su konkrečių antkapinių paminklų ruošimu – greičiau su darbu Vilniaus žemutiniuose rūmuose. Po 1530 m. gaisro pradėti perstatinėti rūmai didžiausių statybų sulaukė XVI a. penktame dešimtmetyje, o septintame dešimtmetyje atvykstantys meistrai greičiausiai sietini su rūmų dekoravimo darbais. Valdovo rūmuose iš akmens buvo kalamos laiptų, balkonų, palangių, portalų, židinių detalės. Galbūt kai kurios detalės būdavo atliekamos ir iš marmuro. 1544–1547 m. Vilniaus žemutiniuose rūmuose dirbo akmentašys italas Baltramiejus³, 1545–1546 m. – akmentašys Jokūbas⁴. 1546–1547 m. minimas skulptorius Donatas taip pat sietinas su akmentašystės darbais⁵. Šie trys meistrai, greičiausiai visi užsieniečiai, siejami su naujai statomų rūmų dekoravimu. 1565 m. gegužės 15 d. iš Krokuvos į Vilnių buvo išsiųsti dar 4 meistrai akmentašiai: Jonas Zaremba, Mykolas Voznaras (Woznar), Lukas ir Baltramiejus Sčeciažas (Szeciarz)⁶. Kitaip negu pirmieji, turbūt visi pastarieji meistrai buvo lenkai. Tikėtina, jog tuometinių darbų ambicijos (valdovas seniai nebesilankė Vilniuje) buvo menkesnės.

Visai nežinomi Vilniuje XVI a. savarankiškai dirbę akmentašiai. Nepaisant gana nemažai sukurtų antkapių XVI a. viduryje, antroje amžiaus pusėje vėl pastebimas sumažėjęs susidomėjimas akmenine skulptūra. Valdovo dvaras retai užsukdavo į Vilnių, nebuvo čia siunčiami ir valdovo meistrai. Sudėtinga būtų teigti, jog tik valdovų rūmuose kaip dekoratyvinės detalės būdavo naudojamas akmuo, tačiau labai tikėtina, kad šiuos negausius darbus atlikdavo arba valdovui

³ Minimas kaip *lapicida Regius* Vilniuje, mokama už 1544 12 30 – 1546 08 14 laikotarpį 45 kapos grašių (AGAD, Achiwum Skarbu Koronnego, Rachunki Królewskie (toliau – ASK RK), 120, l. 253v). 1544–1547 m. jam atsiskaitoma už pristatytas grindų plokštes (AGAD, ASK RK, 140, l. 315v–316).

⁴ Minimas kaip *lapicida* Vilniuje 1545 m., 1546 m. iš izdo gavo audinius drabužiams (AGAD, ASK RK, 120, l. 88v, 234v).

⁵ Jam už darbą valdovo naujuose rūmuose (*pro labore per eum in Aulis novis Regis pretit*) 1546 11 14 – 1547 01 23 laikotarpiu sumokėti 18 auksinų ir 10 grašių (AGAD, ASK RK, 137, l. 370).

⁶ *Źródła do historii sztuki i cywilizacji w Polsce*, t. 1, wydał A. Chmiel, Kraków, 1911, s. 116.

dirbę meistrai, arba mūrininkai, kurių darbo specializacija buvo artimiausia akmentašiams. Tad kokia buvo XVI a. akmentašio ir mūrininko specializacija, atlikdavo jie tuos pačius ar skirtingus darbus?

Geriausiai mūrininkų ir akmentašių darbo specifikos skirtumas atsiskleidžia Krokuvos mūrininkų statute. XVI a. pradžioje buvęs tik kaip mūrininkų cechą, jis pamažu apėmė ir akmens skulptūrą užsiimančius meistrus. Pirmieji akmentašiai ceche minimi 1570 m.⁷, o oficialiai skirtingi reikalavimai įrašyti 1592 m. statute. Pagal jį akmentašio meistrystę įrodyti norėjęs kandidatas turėjo: a) nubraižyti vartus pagal meistro nurodytus matmenis ir juos padaryti; b) pagaminti židinį. Palyginimui galima pasakyti, kad mūrininkai turėjo nubraižyti ir atlikti skliautą, išmūryti 5 uolekčių nišą sienoje, sumūryti kaminą⁸. Vėliau reikalavimai akmentašiams griežtėjo – 1618 m. statute reikalaujama padaryti dar ir korintinį kapitelį. Vėliau reikalavimai ilgai nepakito – tas pats buvo reikalaujama ir 1766 m. statute⁹. Tokie nurodymai apibūdina ir akmentašių darbo specifiką. Kai kurie meistrai, dažniausiai geriausiai mums žinomi šiandien, imdavosi antkapinės skulptūros, tačiau didžioji dauguma atlikdavo atskiras architektūrines detales – akmeninius portalus, langų įrėminimus, palanges, židinius ir panašiai. Akmens atgabenimas labiau užkeldavo užsakymo kainą – kur kas paprasčiau buvo užsakyti darbą mūrininkui, dekoratyvinį vaizdą išgaunant ne natūralaus akmens ar marmuro, bet tinko ir lipdybos pagalba.

Kiti Lenkijos miestų statutai dažniausiai nenurodydavo reikalavimų akmentašiams. Tai liudytų, jog visų pirma Krokuva tapo viso regiono akmentašių darbo centru. Kalbant apie LDK cechus, taip pat dera pripažinti, kad čia nieko panašaus nesutinkame. Peržiūrėjus XVII a. pirmos pusės įvairių miestų mūrininkų cechų statutus, tenka

⁷ Realybėje skirtingi reikalavimai minimi jau 1570 m. – akmentašio buvo prašoma atlikti vartų brėžinį (Z. Rewski, *Majstersztyki krakowskiego cechu murarzy i kamieniarzy XVI–XIX wieku*, (ser. *Studia z historii sztuki polskiej*, t. 5), Wrocław, 1954, s. 58).

⁸ *Ibid.*, s. 46–47. Buvo paliekama galimybė užsiimti ir mūrininko, ir akmentašio darbu – tada reikėjo atlikti vieną bandomąjį mūrininko darbą ir vieną akmentašio.

⁹ *Ibid.*, s. 52–56.

konstatuoti, kad akmentašiai juose nėra minimi. Nors Vilniaus mūrininkų ir dailidžių 1595 m. statutas didele dalimi buvo nusižiūrėtas nuo Krokuvos statuto, jame akmentašiai nėra minimi¹⁰. Akmentašių nemini ir kiti LDK miestų cechų, kuriems priklausė mūrininkai, statutai¹¹. Susidaro įspūdis, jog akmentašystė tiesiog nebuvo tiek populiari, kad keltų konkurenciją mūrininkams. Iki XVII a. akmens skulptūra dažnai ir didikams ar juo labiau paprastiems bajorams buvo pernelyg prabangi apdailos detalė. Situacija iš esmės ima keistis XVII a. pradžioje. Priežastis tam lėmė barokinė architektūra, kurioje ypač gausiai ir efektingai naudotos atskiros architektūrinės detalės, tiek kylantis užsakovų estetinis „apetitas“. Todėl nieko keista, jog po valdovo dvare dirbusių meistrų XVI a., XVII a. pradžioje du akmentašius sutinkame būtent Baroko „vieversio“ Mikalojaus Kristupo Radvilos Našlaitėlio dvare. Čia skulptoriui Lenartui 1600 m. mokėta už darbą prie Nesvyžiaus bokšto ir Myriaus bažnyčios portalo¹². Dar daugiau žinomų darbų atliko akmenskaldys Pilypas (Philip), tikrai dirbęs Nesvyžiuje ir Myriuje 1600–1601 m.¹³ Reikia pažymėti, kad Radvila Našlaitėlis buvo gana aktyvus antkapinės skulptūros užsakovas – Vilniaus katedroje jis užsakė antkapį Romoje mirusiam broliui Jurgiui Radvilai, tėvams Mikalojui Radvilai Juodajam ir Elzbietai iš Tenčinskių (Тęczyнscy), Jonui Radvilai (m. 1551), Albertui Radvilai (m. 1519)¹⁴. Taip bendrame kontekste Radvila Našlaitėlis pasirodo kaip ir šios srities novatorius, kuris nesibodėjo ieškoti ir samdyti vie-

¹⁰ H. Łowmiański, *Akty cechów wileńskich*, cz. 1, Wilno, 1939, s. 109–115; LVIA, LM–78, l. 332v–338v.

¹¹ Cechų statutai: 1619 03 14 Kobryno (LVIA, LM–96, l. 36v–39), 1633 07 13 Vilniaus (LVIA, LM–106, l. 526v–532), 1636 04 21 Minsko (LVIA, LM–111, l. 595v–600v), 1641 02 16 Polocko (LVIA, LM–113, l. 601–605).

¹² HГАБ, ф. 694, воп. 2, адз. 4959, l. 52v.

¹³ 1600–1601 m. jis darė marmurinį kieliką, paruošė 5 skardas portretams, atliko 11 rožių (Nesvyžiaus Šv. Eufemijos bažnyčiai), fundacinę lentą (Naujojo Sveržanio bažnyčiai). Jam buvo mokamas gana didelis jurgeltas iki 1600 07 – 275 auksinai (HГАБ, ф. 694, воп. 2, адз. 4959, l. 9, 40v, 44v, 75, 85, 86v). Apie 1600 m. atliko Nesvyžiaus Dievo Kūno bažnyčios didįjį altorių, taip pat dirbo pas Nesvyžiaus benediktines (T. Bernatowicz, *Miles christianus et peregrinus: Fundacje Mikolaja Radziwiłła „Sierotki“ w ordynacji nieświeskiej*, Warszawa, 1998, s. 75, 103, 150).

¹⁴ S. Starovolsčius, *Monumenta sarmatarum, viam universae carnis*, Cracoviae, 1655, p. 214–219.

toje dirbusių meistrų, nors didelę dalį stambiausių savo užsakymų (altorius, antkapius) užsakinėjo irgi svetur¹⁵.

Kol kas stokojama detalių tyrimų, tačiau panašu, kad Vilnius iš medinio ėmė virsti į mūrinį tik po 1610 m. gaisro. Žinoma, negalima abejoti, jog ir XVI a. nemaža dalis rūmų ir kai kurie namai buvo mūriniai. Vis dėlto atrodo, kad tik po XVII a. negandų Vilniaus miestiečiai didžia dalimi įsirengė mūrinius gyvenamuosius namus¹⁶. Tai turėjo paskatinti mūrininkų, galbūt ir akmentašių, poreikį mieste. Kitas dalykas – Vilniaus žemutinių rūmų remontai po 1610 m. gaisro ir darbas prie Šv. Kazimiero koplyčios. Šių valdovo užsakymų metu greičiausiai ir buvo išpopuliarinta akmentašystės profesija, geriausiai parodyti jų atliekamos „produkcijos“ privalumai, paskatinta sekti nauja ir mažai krašte naudojama mada.

Antkapių ir epitafijų populiarumo dinamiką galima iliustruoti ir Simono Starovolskio (Starowolski) pateikta informacija apie XVII a. viduryje Vilniuje esančius antkapius ir epitafijas. Pagal ją galima atlikti nedidelį statistinį paskaičiavimą. Tiesa, neretai tikslus antkapio įrengimo laikas nėra žinomas, todėl dažniausiai tenka remtis nurodyta asmens mirties data¹⁷. Tarp Vilniuje įrengtų ir išvardytų 63 antkapių ar epitafijų 4 (6,3%) tenka XVI a. pirmai pusei, 9 (14,3%) – XVI a. antrai pusei, 15 (23,8%) XVII a. pirmam ketvirčiui ir net 35 (55,6%) XVII a. antrame ketvirtyje mirusiems asmenims¹⁸. Turint galvoje, jog antkapiai ne visada būdavo įrengiami iš karto po mirties, galima manyti, kad XVII a. galėjo būti įrengtas dar didesnis antkapių skaičius. Tad antkapių ir epitafijų užsakymų suaktyvėjimas XVII a. antrame ketvirtyje nekelia abejonių.

¹⁵ T. Bernatowicz, op. cit., s. 95–107.

¹⁶ Statistiką sunku pateikti. Ko gero, po 1610 m. gaisro didesnė dalis atstatytų Vilniaus senamiesčio namų buvo mūriniai. Po Tvano laikotarpio mediniai namai, ko gero, sudarė nedidelę dalį senamiesčio.

¹⁷ Antkapių įrašuose nurodyta, pvz., jog Petro Veselovskio (m. 1556) antkapis Vilniaus bernardinų bažnyčioje įrengtas tik 80 metų po asmens mirties (1636), o Jono Radvilos (m. 1551) antkapis įrengtas tik po kelių dešimtmečių Mikalojaus Kristupo Radvilos Našlaitėlio (S. Starovolscius, op. cit., p. 213, 233).

¹⁸ Ibid., p. 213–239.

Prasminga valdovo akmentašių Vilniuje aptarimą pradėti nuo Jono Pilypo Walono (Jan Philipin Wallon; Jean Philipine). Kilęs greičiausiai iš Nyderlandų, nors tikslus atvykimo kelias nėra žinomas. Gali būti, kaip sieja kai kurie tyrinėtojai, atvyko po 1610 m. gaisro, pakviestas Vilniaus valdovo statybų vadovo Petro Nonharto¹⁹. Nors neatmestina ir kita galimybė jį sieti su akmentašiu Pilypu, 1600–1601 m. dirbusiu Radvilai Našlaitėliui. Bet kokiu atveju jo darbai valdovui nėra dokumentuoti šaltinių, tačiau nuopelnus nurodo 1619 m. suteiktas valdovo serviratas. 1619 m. sausio 22 d. suteiktu serviratu Zigmantas Vaza, vadindamas jį akmens dailide (*biegły w rzemiesle ciesielskim kamiennym*), paskyrė 150 auksinų metinį jurgeltą ir po 5 auksinus už savaitę, kai pats atlikinės darbus valdovo dvare²⁰. Vėlesni šaltiniai jį nuolat įvardija kaip valdovo akmentašį, todėl klausimų dėl darbo pobūdžio neturėtų kilti. Įdomesnis yra kitas dalykas – serviratas suteikė monopolines jo profesijos darbo Vilniuje sąlygas²¹. Serviratas, kuris paprastai meistrai suteikdavo laisvas nuo cecho darbo sąlygas, šiuo atveju draudė steigti Vilniuje kitiems šios profesijos meistrams. Tiesa, nėra žinoma, kad Walonas būtų bylinėjęs su kiekvienu kitu į Vilnių atvykusi akmentašiu arba uoliai pultų vykdyti kiekvieną Vilniuje pasitaikiusį užsakymą. Tokia servirato forma valdovas visų pirma norėjo parodyti prielankumą, tiesiog įvykdydamas meistro prašymą. Svarbu čia kitas dalykas – toks Walono prašymas steigti miestą aptarnaujančias dirbtuves rodo, kad akmentašių Vilniuje nebuvo arba jų veikla buvo itin kukli ir atsitiktinė. Greičiausiai tik matydamas itin menkus savo srities užsakymus,

¹⁹ E. Łopaciński, Nieznane dane archiwalne i wiadomości źródłowe do historii sztuki Wilna i b. W. Ks. Litewskiego od XVII do początków XIX w., *Prace i Materiały Sprawozdawcze Sekcji Historii Sztuki Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie*, 1938–1939, t. 3, s. 58.

²⁰ LVIA, LM–95, l. 176v–177. Palyginimui galima prisiminti Varšuvoje Zigmanto Vazos rūmuose dirbusį akmentašį italą Paulių Di Corte, kuris 1602 m. su pameistriū gaudavo 21 savaitę po 4 auksinus, o už 6 savaites po 3 auksinus – iš viso 102 auksinus (AGAD, ASK RK, dz. 1, nr 299, l. 2). Už darbą 1603 03 16 – 06 16 jis gavo 76 auksinus (AGAD, ASK RK, 345, l. 26 ir t. t.).

²¹ Servirato tekste teigiama: [...] *chcąc to mieć, aby zaden tego rzemiosla w miescie naszym wilenskim odprawowac niewazyl*.

meistras ryžosi tokiam gana avantiūriškam prašymui įteisinti jo profesijos monopoliją. Todėl jo gautas serviratas iš esmės gali būti laikomas kaip akmentašių tuometinės rinkos ir meistrų padėties Vilniuje liudijimas. Tiesa, nėra žinoma, kiek ilgai Walonas vertėsi savo amatu. Dar 1621 m. kovo 3 d. Vilniuje sudaryta sutartis su LDK lauko etmonu Kristupu Radvila, pagal kurią meistras įsipareigojo sukurti 7 marmuro sarkofagus²². Taip pat XVII a. trečiame dešimtmetyje jis kelis kartus su žmona Uršule minimas bylose, tačiau ketvirto dešimtmečio pradžioje jau minimas besiverčias druskos prekyba²³. Kaip akmentašys vėlesniuose šaltiniuose nesutinkamas. Pagal žinomą sutartį su Kristupu Radvila matyti, jog tai buvo tikrai aukšto lygio meistras, todėl gali būti, jog apie jo darbus dar sužinosime ateityje.

XVII a. antrame ir trečiame dešimtmetyje Vilniuje matomas didžiausias akmentašių veiklos suaktyvėjimas. Du akmentašiai – Jurgis ir Motiejus Martinovičius (Martynowicz) – minimi tarpusavio byloje 1624 m.²⁴ Nors jų veikla nėra žinoma, svarbus jų egzistavimas Vilniuje dar Šv. Kazimiero koplyčios statybos pradžioje. Greičiausiai jie nedalyvavo valdovo vykdytuose užsakymuose, tačiau galbūt vienas jų (o gal ir abu) gali būti siejami su valdovo akmentašio Jono Walono dirbtuvėmis Vilniuje. Bet kokiu atveju iš karto dviejų meistrų paminėjimas istoriniuose šaltiniuose rodo augantį akmens skulptūros atlikimo poreikį.

²² A. Paliaušytė, Radvilų kriptos rekonstrukcija Dubingių evangelikų reformatų bažnyčioje XVII a. 3 dešimtmetyje, *Kultūros paminklai*, 2002, Nr. 9, p. 156–162. Sarkofagai buvo skirti Dubingių evangelikų reformatų bažnyčiai, už darbą sudėrta 3000 auksinų. Sarkofagai buvo numatyti puošnūs, juos turėjo puošti alebastro figūros ir Radvilų herbai.

²³ 1622 09 13 (min. *Kamiennik Krola*) kartu su žmona Uršule Zomerfelzuvna (Zomerfelzówna; kitoje vietoje – Gneznerówna) įsigijo sklypą Vilniuje pilies jurisdikcijoje prie Vilnelės, o 1624 04 29 (min. *kamiennik*) prisipirko dar nedidelį sklypą prie Pilies kalno (už 10 kapų gr.). 1623 09 26 (min. *kamiennik Krola*) pardavė savo namą Sereikiškėse audėjui Kristupui Fumai už 100 kapų gr. (E. Łopaciński, op. cit., s. 52–54, 54–55, 57). Minima jo prekybinė veikla – 1623 03 22 skolinosi 120 kapų gr. iš Endriso Fandenneno, 1632 02 11 (min. *kamiennik*) minimas byloje, kur ketino atiduoti 12 kapų, bet dėl to, jog negavo kvito – nedavė. 1632 03 23 (min. *kamiennik*) minimas Kaune kaip prekiaujantis druska (Ibid., s. 54–57). Taip pat minimos jo bylos 1631–1632 m., kurios rodo, jog greičiausiai vertėsi ir prekyvimu (LVIA, SA–5365, l. 25v, 27r, 65v, 80v, 87v, 101v). Greičiausiai netrukus ir mirė, nes 1639 m. jo našlė Uršulė buvo ištekęsusi už vilniečio Frederiko Zemerio (LVIA, LM–320, l. 76v–77v).

²⁴ LVIA, SA–5365, l. 33v.

Didžiausią postūmį tiek marmuro išpopuliarėjimui, tiek barokinei antkapinei skulptūrai padarė Šv. Kazimiero koplyčios statybos 1624–1636 m. Čia daugiau dėmesio skirsiu tik prie koplyčios dirbusiems meistrams, nediskutuodamas dėl bendrų koplyčios statybų chronologijos²⁵.

1623 m. gruodžio 25 d. į Vilnių atvykę du broliai Costante ir Giacomo (Jacopo) Tencallos pradėjo visą Vilniaus akmentašystės kontekstą pakeitusius Šv. Kazimiero koplyčios darbus. Abu gaudavo po vienodą 50 auksinų sumą per metus, skirtą drabužių audiniams įsigyti²⁶, taip pat papildomai gaudavo už atliktus darbus. Už pastaruosius paprastai mokėta Costante, kuris ir vadovavo darbams²⁷. Tai, jog marmuras buvo užsakomas pagal jo siunčiamus brėžinius ir paskaičiavimus, rodo, kad būtent jam priklausė pirmojo meistro pareigos statybose. Abu broliai 1628 m. lapkričio 25 d. išvyko į Italiją, iš kur netrukus vėl grįžo į Vilnių – Costante 1629 m. liepos 11 d., Giacomo šiek tiek vėliau – 1629 m. gruodžio 11 d. Grįžusiems meistrams 1630–1631 m. talkino dar 4 meistrai, atliekantys įvairius darbus²⁸, greičiausiai 4 meistrai dirbo su Tencallomis ir 1624–1628 m.²⁹ Pagrindinis Tencallų darbas buvo susijęs su Šv. Kazimiero koplyčia, nors atlikti ir nedideli darbai Žemutiniuose valdovų rūmuose³⁰. Kokia prabangi buvo puošyba marmuru ir smiltainiu, rodo koplyčios darbų išlaidos. Neskaitant tiesioginio darbo dengiant sienas marmuru ir

²⁵ Dėkoju meno istorikui Piotru Jacekui Jamskiui už galimybę susipažinti su dar nepublikuotu straipsniu, kuriame aptarinėjama Šv. Kazimiero koplyčios statyba. Šis straipsnis leidžia daug geriau įsivaizduoti ankstyviausią koplyčios statybos laikotarpį.

²⁶ Būtent tokia suma jiems oficialiai patvirtinta 1627 m. valdovo Zigmanto Vazos. Įsipareigojimas įrašytas į Lietuvos Metriką (LVIA, LM–455, l. 82–82v).

²⁷ Jam mokėta už kertinių koplyčios akmenų išraižymą, herbo iš alebastro išraižymą ir kitus darbus. Plačiausiai apie akmentašių darbus prie Šv. Kazimiero koplyčios informuoja Petro Nonharto sudarytas 1619–1631 m. darbų registras, surašytas 1631 07 31 (BJ, Slav. Fol. 3, l. 135–139).

²⁸ Sąskaitose iki 1630 m. pabaigos nurodomi 4 dirbę meistrai – Antanas (gaudavo 13 savaičių po 7 auksinus), Dionizijus (9 savaites po 7 auksinus – užpylinėjo tarpus alavu tarp Costante dedamų marmuro plokščių), Rudolfas – dirbo 34 su puse savaitės – už marmurų tarpusavy jungimą, Grigalius iš Silezijos už smulkius darbus Vilniaus Žemutinėje pilyje, jam apmokėtos ir kelionės išlaidos į Vilnių iš Elbingo.

²⁹ Nėra nurodyti anksčiau dirbę meistrai, tačiau spėti, jog jų irgi buvo 4, leidžia apmokėjimas už išlaikymą maro metu – 1630 m. maro metu 4 akmentašiai buvo išlaikomi Nonharto dvare

smiltainiu (vien už darbą 1623–1630 m. laikotarpiu sumokėtos 2140 kapos 48 grašiai), gausios išlaidos ir už pagalbinius darbus akmentašiams – 6 vyrams vasaromis pjaustantiems marmuro blokus (už tai iš viso sumokėtos 678 kapos ir 36 grašiai), dailidėms už marmurų gabenimą (376 kapų ir 8 grašiai), už įvairias medžiagas marmurų litavimui (145 kapos ir 24 grašiai)³¹. Šaltkalviui Jonui (Hanus) už pagalbinius darbus akmentašiams sumokėtos 282 kapos ir 46 grašių. Marmuro ir smiltainio gabenimas taip pat reikalavo tiek žmonių³²,

už miesto 25 savaites, o 1625–1626 m. pradžioje irgi 4 akmentašiai buvo išlaikomi tame pačiame dvare 20 savaičių (tiesa, tuomet vienas akmentašys dėl ligos buvo pasilikęs Vilniuje). Tarp šių 4 asmenų neiškaičiuotini Tencallos, kuriems išlaikymas, gaunantiems nuolatinį jurgeltą, nebeprisiklausė. Sunku pasakyti, ar šie 4 asmenys, minimi 1630 m., galėjo būti statybose ir 1625 m., nors išlaidų sąskaitose minima, kad maro metu išlaikymas sumokėtas „tiems patiems keturiems akmentašiams“. Tam prieštarautų netolygus visų 4 apmokėjimas (nuo 7 iki 34 savaičių), taip pat žinutė Stepono Paco laiške 1631 04 22 iš Prienų valdovui (BJ, Slav. Fol. 3, l. 27v–28), jog naujai atvykus akmentašiams darbai gerokai pajudėjo į priekį.

³⁰ Tarp kitų darbų minimi Costante Tencallos poliruoti židiniai Valdovų žemutiniuose rūmuose, Grigalius iš Silezijos atliko detales iš alebastro Rotmistro rūmuose Žemutinės pilies teritorijoje. Nonharto išlaidų registras neleidžia kalbėti apie intensyvius dekoravimo darbus Valdovų žemutiniuose rūmuose.

³¹ *Za Cynobř, Pompe, Drabog, wosk hiszpanski, smolę zywiec, y gryszyan z farbą, do litowania marmuru, wydal litew: kop sto czterdzieści pięć gro: 24/8*. Minimos ir smulkesnės išlaidos – už instrumentus marmurui pjauti ir skaldyti, už žvakes akmentašiams ir pan. Pagal tuometinį kursą 2 lietuviškos kapos grašių buvo lygios 5 lenkiškiems auksinams.

³² 1631 m. Stepono Paco laiškuose minimas į Karaliaučių vykstantis ir smiltainio bei marmuro užsakymais besirūpinantis Andriejus Vacani (BJ, Slav. Fol. 3, l. 27v–28, 33v–34). Architektas Wilhelm Pollis buvo du kartus siunčiamas iš Vilniaus – vieną kartą dėl marmuro pirkimo į Elbingą, kitą kartą į Kauną, kai reikėjo iš dugno iškelti su marmuru nuskendusią baržą (Ibid., l. 135–139). Valdovo faktorius Adersbachas Karaliaučiuje tarpininkavo sudarant marmuro pirkimo sandėris. Pirkti marmurą Danijoje buvo pasamdytas elbingietis akmentašio Wilhelmo Martenso sūnus (Ibid., l. 33v–34). Yra žinoma, jog pats akmentašys ir architektas Wilhelmas Martensas rūpinosi marmuro pristatymu į valdovo dvarą 1619 m. (R. Szmydki, *Poludniowo niderlandzkie marmury w zamku królewskim w Warszawie za Zygmunta III, Kronika Zamkowa*, 2000, nr 2, s. 5–15), o 1626 m. toks tarpininkas buvo Laurynas Swijsas (R. Szmydki, *Niderlandzcy kamieniarze angażowani przez Zygmunta III (w pierwszej ćwierci XVII wieku)*, *Kronika Zamkowa*, 1999, nr 2, s. 45–65). Pastarojoje publikacijoje autorius argumentuotai įrodo, jog Zigmantas Vaza daugiausia naudojosi Danijos ir Belgijos marmuro laužyklomis, o ne prie Krokuvos esančiomis Dembniko (*Dębnik*) laužyklomis, kaip buvo manoma iki šiol. Lenkijos Pamaryje daugiausia prekiauta ir Gotlando smiltainiu (L. Zakrzewski, *Kamienie szwedzkie w architekturze i sztuce Gdańska i Pomorza, Kamienie szwedzkie w kulturze i sztuce Pomorza*, Gdańsk, 2004, s. 37–55).

ties pinigų. Devyniolikai baržų, gabenančių marmurą ir smiltainį, sumokėta iš viso 1612 kapų ir 40 grašių. Už išlaidas marmuro ir smiltainio gabenimui nuo Neries iki koplyčios (virvių parengimas, arkliai, žvyro vežimas), taip pat kitus pagalbinius darbus – plytų gabenimas, statybinių medžiagų likučių išgabenimas per 6 metus sumokėta 869 kapų ir 46 grašių. Be to, reikia pripažinti, jog nėra žinomos marmuro ir smiltainio kainos, kadangi už pačias medžiagas Petras Nonhartas nemokėjo³³.

Kaip gausi akmentašių grupė Vilniaus Šv. Kazimiero koplyčioje įtakoją bendrą Vilniaus akmens skulptūrų užsakymų aplinką? Įdomu ir svarbu pažymėti, kad Costante Tencalla supirko marmurus, kurie netiko koplyčiai³⁴. Neabejotina, jog jie buvo skirti kitiems jo gautiems užsakymams. Vilniuje jis minimas 1634³⁵, 1636³⁶ ir dar 1637 m.³⁷, o nuolat Varšuvoje pasirodo nuo 1640 m., kur buvo atsakingas už Vladislavo Vazos rūmų rekonstrukcijų statybas³⁸. Jau 1631 m. Vilniaus valdovo statybų prižiūrėtojas Petras Nonhartas minėjo, kad koplyčios sienos tiek iš vidaus, tiek iš išorės padengtos marmuru, todėl galima manyti, kad vėlesni akmentašių darbai koplyčioje nebebuvo tokie intensyvūs. Pagrįstai galima ieškoti kitų šio akmentašio darbų Vilniuje. Kol kas istoriografijoje jam priski-

³³ Už medžiagas vietoj atsiskaitė valdovo faktoriai: *A iz ta Kaplica S. Kazimierza wewnątrz marmurem rozmaitym iest wyfutrowana, a zwierzchu kamieni Gotlantskim od ziemi az do wierzchu wystawiona, o czym za nieuczynieniem liczby przez Factorow Je K msci w skarbie, ktorzi to kamienie y Marmur rozmaity placili, wiele by na to kamienie wydali, wiadomosci nie masz*. Tai, beje, informuoja, kad 1631 07 31 sienos buvo daugiau ar mažiau padengtos tiek marmuru, tiek smiltainiu.

³⁴ Nonhartas tarp pajamų minėjo: *A za marmur przez Constantego Kamiennika K: J: msci przedanych, który się do tej kaplice niezgodził, przyjął kop lit: pięćdziesiąt szesc* (BJ, Slav. Fol. 3, l. 135–139). Deja, šiuo atveju nėra žinomas marmuro kiekis.

³⁵ 1634 01 08 jis parvirtino Vilniaus katedros didžiojo altoriaus sutartį (LVIA, f. 1135, ap. 4, b. 479).

³⁶ 1636 06 23 liudijo dėl pinigų sumos persiuntimo į Krokuvą architektui Giovanni Trevano, po pastarojo seserėno Andriejaus Vacani mirties Vilniuje (LVIA, SA–5096, l. 100–102v).

³⁷ 1637 05 30 jam Vilniaus katedros kapitula sumokėjo už Žemaičių vyskupo Stanislovo Kiškos du epitafijų projektus ir už atliktą Šv. Kryžiaus altoriaus projektą (MAB RS, f. 43, b. 560, l. 29v).

³⁸ AGAD, ASK RK, nr 349, l. 251, 262v, 302v, 311v.

riami LDK vėliavininko Samuelio Paco epitafija su biustu Vilniaus katedroje (apie 1629–1633), Barboros Naruševičiūtės-Tiškevičienės (Vilniaus bazilijonų Švč. Trejybės cerkvė, po 1627)³⁹ ir Kristupo Sapiegos (XVII a. ketvirtas dešimtmetis, kartu su Sebastianu Sala)⁴⁰ antkapiai.

Ilgą laiką Vilniaus meno istorijos istoriografijoje tik du pastarieji meistrai (Jonas Pilypas Walonas ir Costante Tencalla) buvo minimi tarp akmentašystės darbų autorių. Greičiausiai abu suvaidino nemažą vaidmenį XVII a. pirmos pusės Vilniaus akmens skulptūros populiarinime, tačiau meistrų Vilniuje buvo gerokai daugiau negu du. Kitas Šv. Kazimiero koplyčios meistras, dar ilgiau likęs Vilniuje – Costante brolis Giacomo Tencalla. Jau minėta, kad kartu su broliu vienodai gaudavo už audinius rūbams. Būtent Giacomo važiavo pas valdovą su Šv. Kazimiero koplyčios brėžiniais, siekiant suderinti projektą. Tai rodo buvus jį ne mažiau gabų meistrą, turintį didelį užsakovo pasitikėjimą. Dar 1642–1643 m. remontuojant koplyčią, jis minimas Vilniuje kaip pagrindinis akmentašys⁴¹. Su juo 1642 m. kovo 7 d. Vilniaus kapitula sudarė sutartį dėl marmurinės epitafijos Žemaičių vyskupui Stanislovui Kiškai atlikimo⁴². XVII a. viduryje minima Katedroje buvusi Kiškos epitafija ar antkapis⁴³, kuri deja, iki šiol neišliko. Nepaisant gana ilgo buvimo Vilniuje (su pertraukomis šaltiniuose minimas 1623–1643 m.), jam jokie išlikę darbai nėra priskiriami.

³⁹ M. Karpowicz, *Matteo Castello architekt wczesnego baroku*, Warszawa, 1994, s. 77–79. Autoriaus nuomone, Tiškevičienės antkapis atliktas pagal Castello projektus.

⁴⁰ M. Karpowicz, Artyści włoscy w Wilnie w XVII wieku, *Kultura artystyczna Wielkiego Księstwa Litewskiego w epoce baroku*, Warszawa, 1995, s. 64.

⁴¹ K. Mikocka, Nowe materiały dotyczące budowy kaplicy św. Kazimierza w Wilnie, *Kwartalnik Architektury i Urbanistyki*, 1981, t. 26, zesz. 3–4, s. 240–243. Tiesa, čia šaltiniuose jis minimas tik vardu – kaip valdovo meistras akmentašys Jokūbas. Vis dėlto netenka abejoti, jog tai tas pats iš kitų šaltinių pažįstamas Giacomo Tencalla.

⁴² MAB RS, f. 43, b. 219, l. 422. Šaltiniuose Giacomo Tencalla minimas kaip valdovo akmentašys. Dar 1637 m. jo brolis Costante buvo pateikęs du antkapio brėžinius, tačiau darbai strigo. 1641 09 20 Vilniaus kapitula nurodė paskirti 240 kapų grašių nupirkti Gdanske marmurui Stanislovo Kiškos antkapiui (MAB RS, f. 43, b. 567, l. 8). Greičiausiai tai buvo padaryta, jei kitų metų pradžioje sutarta dėl antkapio atlikimo.

⁴³ S. Starovolscius, op. cit., p. 213.

Po darbo Šv. Kazimiero koplyčioje Vilniuje liko tikrai dar vienas meistras – Rudolfas. 1630 m. jis buvo minimas koplyčioje dirbantis prie sienų dengimo marmuru, vėliau aptinkamas gyvenantis Vilniaus kapitulos jurisdikijoje. Paskutinį kartą minimas 1643 m.⁴⁴ Deja, profesiniai darbai nėra žinomi.

Labai tikėtina, kad Vilniuje liko dirbti ir akmentašys Antanas, minimas Šv. Kazimiero koplyčios statybose 1630 m. Vilniaus kapitulos jurisdikijoje gyvenantis akmentašys Antanas 1646 m. bylinėjosi su bajoru Gelovskiu (Giełowski)⁴⁵. Manytina, jog šis akmentašys Antanas tapatintinas su valdovo akmentašiu Antanu Massneriu (*Massonair* – pagal paties parašą), su kuriuo Vilniaus kapitula 1649 m. rugpjūčio 17 d. sudarė sutartį dėl marmurinės epitafijos Vilniaus vyskupui Abraomui Vainai⁴⁶. Deja, ir šis užsakymas neišliko. Bet koku atveju, Massneris būtų ilgiausiai iš Šv. Kazimiero koplyčios meistrų likęs akmentašys Vilniuje. Vilniuje jis minimas dar 1651 m., o po Tvano – 1676 m. jau tik jo našlė Kotryna iš Krokuvos⁴⁷.

Tik pavienės žinutės informuoja apie dar kelių akmentašių Vilniuje egzistavimą iki XVII a. vidurio – akmentašio Jono namas minimas 1645 m.⁴⁸ Galbūt pastarasis tapatintinas su 1655 m. iš Vilniaus į Karaliaučių pasitraukusiu Johannu Klemendtu⁴⁹. Iki 1651 m. minimas miręs Vilniuje akmentašys Kristupas Zewertas⁵⁰. Dera pažymėti, kad istoriniai šaltiniai neleidžia kalbėti apie Se-

⁴⁴ 1634 m. nubaustas 12 auksinų bauda už sudegintą stogą Vilniaus kapitulos jurisdikijoje. Jo namas 1642 m. minimas prie Šv. Marijos Magdalenos špitolės (MAB RS, f. 43, b. 28, l. 91v, 422v). 1642–1643 m. dar pats mokėjo mokesčius, o 1648 m. jau tik jo našlė (MAB RS, f. 43, b. 573, l. 3v; b. 585, l. 4).

⁴⁵ MAB RS, f. 43, b. 220, l. 229.

⁴⁶ MAB RS, f. 43, b. 19988. Epitafija turėjo būti įrengta prie pilioriaus iš įvairaus marmuro, vyskupo portretas turėjo būti tapytas ant skardos.

⁴⁷ MAB RS, f. 43, b. 220, l. 335, 981; LVIA, SA–5337, l. 119. 1676 m. minima netekėjusi dukra ir nepilnametis sūnus, kas nurodo meistrą mirus ne anksčiau negu 1660 m. Leidžiantis į spėlionę, galima kelti hipotezę, kad tai galbūt šaltiniuose minimas Costante Tencallos pameistras, statybų pradžioje atvykęs iš Krokuvos. Deja, atvykimo data nėra tiksliai žinoma (BJ, Slav. Fol. 3, l. 135–139).

⁴⁸ LVIA, LM–114, l. 795.

⁴⁹ P. Karge, *Zur Geschichte des Deutschtums in Wilna und Kauen*, Koenigsberg, 1917, S. 70.

⁵⁰ E. Łopaciński, op. cit., s. 60.

bastiano Salos, vieno iš valdovo meistrų, buvimą Vilniuje. Jam priskiriami darbai Vilniuje arba galėjo būti atlikti kitur, arba tų darbų autorystė turėtų būti peržiūrėta⁵¹.

Žinios šaltiniuose apie Vilniuje dirbusius akmentašius:

Minimas meistras	Chronologinės paminėjimo Vilniuje datos
Jonas Pilypas Walon	1619–1632
Jurgis	1624
Motiejus Martinovičius	1624
Costante Tencalla	1623–1637
Giacomo Tencalla	1623–1643
Rudolfas	1630–1643
Antanas Massner	1630–1646
Johann Klemendt	[1645]–1655
Kristupas Zewert	Iki 1651

Dera priminti, kad ne visi užsakymai buvo atliekami vietoje. Panašiai kaip ir XVI a. viduryje Padovano atveju, ypač dažnai svetur buvo užsakomi dideli antkapiai, tuo tarpu mažesni antkapiai arba epitafijos neretai įrenginėjamos vietoje. Kaip buvo vykdomi tokie užsakymai, rodo Gardino brigidžių fundatorių Kristinos ir Aleksandro Veselovskių antkapio užsakymas. 1648 m. spalio 4 d. Gardino brigidžių vyresnioji Uršulė Žečicka (Rzeczycka) (patariamą Mykolo Gedeono Tryznos) sudarė sutartį su Gdansko akmen-skaldžiu Konradu Walteriu ir jo pameistriu Petru Hebneriu dėl marmurinio antkapio fundatoriams Veselovskiams atlikimo. Sutartyje buvo nurodoma, jog turės atlikti pagal pateiktą brėžinį, o jei kas užsakovams nepatiktų, turės pataisyti. Meistras turėjo pats ar jo pasiųstas pameistras įtaisyti bažnyčioje antkapį⁵². Tikėtina, jog ne Vilniuje buvo atlikti Leono Sapiegos⁵³, galbūt ir Stanislovo Radvilos

⁵¹ Anksčiau Sebastianui Salai priskiriama Leono Sapiegos antkapio autorystė tinkamai suabejojo ir argumentavo Michalas Wardziński (M. Wardziński, *Nagrobek Lwa Sapiechy i jego żon w kościele Bernardynek w Wilnie*, *Sztuka Kresów Wschodnich*, 2003, t. 5, s. 149–150). Salai priskiriamas Kristupo Sapiegos antkapio biustas, nors visas kitas antkapio atlikimas priskirtinas Costante Tencallai (M. Karpowicz, op. cit., s. 64–66).

⁵² J. Starzyński, *Do dziejów polsko-gdańskich stosunków artystycznych w XVII wieku*, *Biuletyn Historii Sztuki i Kultury*, 1933, nr 1, s. 67–70.

⁵³ M. Wardziński, op. cit., s. 135–152. Beje, galima abejoti XIX a. iškelta mintimi, jog antkapio autorius buvo Pranciškus Krokuvietis.

(priskiriamas Gdanske dirbusio Wilhelmo van den Blocke arba Jono Pilypo Walono dirbtuvėms⁵⁴) antkapiai.

Šios apibendrintos žinios leidžia daryti tolimesnes prielaidas. Akivaizdu, jog XVII a. pirmoje pusėje akmentašystės darbų poreikis išaugo. Tuo pasinaudojo ir akmentašystę sėkmingai „reklamuoję“ Šv. Kazimiero koplyčios meistrai – net 4 iš 6 žinomų dirbusių meistrų vėliau liko Vilniuje ir vykdė įvairius užsakymus. Šie 4 akmentašiai dirbo prie koplyčios puošybos marmuru, todėl galimi sieti su vėlesniais marmuro paminklų užsakymais. Tarp vietoje dirbusių meistrų galima ieškoti Jono Stanislovo Sapiegos (apie 1635–1643), Petro Veselovskio (1636), Aleksandro Gosievskio (po 1639) antkapių autorių. Beje, net ir jau atributuoti darbai gali būti peržiūrėti. Pavyzdžiui, labai daug panašumų tarp Samuelio Paco ir Kristupo Sapiegos antkapių. Vis dėlto egzistuojantis kokybinis atlikimo skirtumas (Sapiegos antkapis tikslesnis ir preciziškesnis, jame naudojama daugiau dekoratyvinių detalių⁵⁵) galbūt nurodo ir skirtingus, bet giminingus autorius? Galbūt vienas galėjo būti atliktas Costante, kitas jo brolio Giacomo Tencallos? Bet koku atveju Vilniuje XVII a. antrame ketvirtyje dirbanti akmentašių grupė nurodo būti atidiems, atributuojant vieną ar kitą darbą konkrečiam meistrui. Tik apmaudu, kad apie išlikusių darbų autorystę galime numanyti vien hipotetiškai, o darbai, kurių sutartys žinomos, deja, neišliko.

⁵⁴ Priskiriama Jonui Pilypui Walonui (T. Adomonis, K. Čerbulėnas, *Lietuvos TSR dailės ir architektūros istorija*, t. 1, Vilnius, 1987, p. 136; M. Morelowski, Nagrobek St. Radziwiłła w kości. pobożnyńskim w Wilnie i fragment rzeźby z zamku dolnego w Wilnie, *Prace i Materiały Sprawozdawcze Sekcji Historii Sztuki Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie*, 1938–1939, t. 3, s. 274–276). Tai būtų vienintelis išlikęs šio meistro darbas, tačiau stokojant tikrų istorinių žinių, deja, negalima galutinai patvirtinti atribucijos. Šį antkapį Wilhelmo van den Blocke dirbtuvėms Gdanske (apie 1618–1623) priskiria Marija Marušakaitė (*Vilniaus paminklų sąvadas*, t. 1: *Vilnius*, Vilnius, 1988, p. 488).

⁵⁵ M. Karpowicz, op. cit., s. 66–67.

Mindaugas Paknys

Stonecutters in Vilnius before the mid-17th century

Summary

Stone sculpture, which was quite popular in the Middle Ages, started spreading in the Grand Duchy of Lithuania only in the 16th century. The main reason for this was the absence of stone quarries nearby. Throughout its history, the Grand Duchy of Lithuania used imported sandstone and marble.

The earliest works by the stone sculptors in Vilnius, tombstones, are known to date from the mid-16th century. The first commissions on a larger scale were carried out outside Vilnius, though the historical records of the masters arriving in the city appeared at the same time.

Information on the increasing popularity of gravestones and epitaphs is available from the tomb inscriptions recorded by Simon Starowski in the mid-17th century. More than a half of the tombstones and epitaphs are dedicated to persons who died precisely in the second quarter of the 17th century.

The paper focuses on the stonecutters who have worked for the ducal court. Among the earliest-mentioned ones is Jan Philipin Walon (Jean Philipine Wallon), as early as 1619 known as an outstanding master.

The strongest impulse towards the increasingly widespread use of marble and towards the growing popularity of Baroque tomb sculpture was the construction of the Chapel of St. Casimir between 1624 and 1636. The work was executed by the brothers Costante and Giacomo Tencalla, employed as the court-masters, and by the masters Rudolf and Antoni Massner. The latter two remained in Vilnius where they continued their professional activities. Sporadic records report of several other stonecutters who were working in Vilnius in the first half of the 17th century. The paper also discusses tombstones, both of established and of debated authorship, which were made in Vilnius in the period under discussion. It is precisely among the masters whose names are mentioned in the discussion that the authors of surviving, as well as vanished, monuments of Vilnius might be found.